



ALS JE AAN HET SCHRIJVEN BENT moet je geen boeken van andere auteurs lezen, want dan word je door ze beïnvloed', hoor ik beginnende schrijvers vaak zeggen. Wat een fataal en hoogmoedig misverstand is dat toch. Je kunt helemaal niet schrijven zonder je dag in, dag uit, óók scheel te lezen en je te doordrenken van het werk van geesten groter dan jijzelf. Hoe kun je nou *bang* zijn dat je door hen wordt 'beïnvloed'? Was het maar waar en ging het maar zo eenvoudig: even een paar pagina's Virginia Woolf lezen en hoppetee, *Orlando II* vloeit uit je pen.

Ik weet waar ik het over heb aangezien ik al mijn hele carrière maar één streven heb: ooit in de schaduw te kunnen staan van de kleine teen van de Amerikaanse auteur Kurt Vonnegut Jr. (1922 – 2007). Iedere letter die hij heeft geschreven is in mijn bezit. Zonder ophouden herlees ik zijn romans, zijn verhalen, zijn essays, zijn lezingen. Honderden pagina's van zijn werk heb ik in de loop der jaren met de hand overgeschreven in de

hoop daarmee het geheim-van-de-smid zagezegd in mijn eigen bloed op te nemen.

De Gouden Eeuw zou wel wat voor mij zijn geweest, toen je als kunstenaar je ambacht leerde te bemeesteren door letterlijk de kunst bij een meester af te kijken en zijn werk verplicht te kopiëren. Nu moet ik het doen met mijn eigen methode: zodra ik bij het schrijven van een nieuw boek kom vast te zitten, snel ik naar de boekenkast, ik pak een willekeurige titel van Vonnegut en lees her en der wat. Ik kan er zowat vergif op innemen dat ik daarna meteen weer verder kan met mijn eigen werk. Want mijn held weet zulke onmogelijke noten op zo'n nonchalante en aanstekelijke manier te kraken, dat die onnozele pinda's van mij opeens geen enkel probleem meer lijken te zijn.

Vonneguts bekendste roman is *Slaughterhouse 5*. Hij putte ervoor uit zijn eigen ervaringen als Amerikaans dienst-

Kurt Vonnegut Jr.

'Als je aan het schrijven bent moet je geen boeken van andere auteurs lezen, want dan word je door ze beïnvloed', hoor ik **beginnende schrijvers** vaak zeggen. Wat een fataal en hoogmoedig misverstand is dat toch.

TEKST: RENATE DORRESTEIN, FOTOGRAFIE: EDIE VONNEGUT

Kurt Vonnegut Jr. (1922 – 2007). 'Iedere letter die hij heeft geschreven is in mijn bezit.'

Kurt Vonnegut Jr.

> plichtige tijdens en na het bombardement op Dresden door de geallieerde troepen in de Tweede Wereldoorlog. Het schrijven van dit fictieve 'verslag' zou hem vijftig jaar kosten: hij moest een verbeelding zien te vinden voor iets dat het menselijk verstand te boven ging. En daarin is hij op adembenemende wijze geslaagd. *Slaughterhouse 5, or The Children's Crusade: A Duty Dance with Death*, zoals de volledige titel luidt, vertelt het duizelingwekkende verhaal van de 21-jarige soldaat Billy Pilgrim, wiens wereld na het bombardement op Dresden in scherven ligt. Billy kan niet bevatten wat hij heeft meegemaakt. Hij heeft te veel dingen gezien en beleefd die hij nooit voor mogelijk gehouden zou hebben. Hij slaagt er niet in de draad van het bestaan weer op te pakken, maar vindt troost in het lezen van science-fiction verhalen, die zich immers ook vaak in een gefragmenteerd universum afspelen en waar het onmogelijke bovendien gewoon is. Het verbaast hem dan ook geenszins als hij zelf op een dag door de bewoners van de planeet Tralfamadoria wordt ontvoerd en aldaar in een dierentuin tentoon wordt gesteld, samen met het porno-sterretje Montana Wildhack, met de bedoeling dat zij gezamenlijk een kind zullen produceren. De Tralfamadorians zijn fameuze tijdreizigers, en ook Billy probeert de kunst van het reizen door de tijd onder de knie te krijgen. Maar hij raakt 'unstuck in time' met als nachtmerrie-achtig resultaat dat hij keer op keer ongewild terugkeert naar de belangrijkste episode uit zijn leven, het bombardement op Dresden. Zo droogweg opgelepeld mag het allemaal krankzinnig klinken, maar hoe krankzinnig is de werkelijkheid zelf eigenlijk niet, met oorlogen die op het slagveld door twintigjarige jongens worden uitgevochten en met de gevolgen daarvan voor onschuldige burgers, zoals die van Dresden? *Slaughterhouse 5*, verschenen in 1969, maakt deel uit van de Amerikaanse literaire canon. Maar dat niet alleen: het was ook de bijbel van de generatie jongeren die protest aantekenden tegen de oorlog in Vietnam. Het is kortom een boek dat de relevantie van literatuur laat zien. 'Mooie' boeken hebben maar een beperkt nut, maar romans die literaire schoonheid paren aan maatschappelijke impact, daar gaat het om.

Ondanks de inktzwarte boodschap is *Slaughterhouse 5* een bijna gênant grappig boek: ik ken weinig romans waarbij ik zo vaak en zo onstuitbaar in de lach ben geschoten en die me tegelijkertijd zo diep hebben ontroerd en aangegrepen. Niet met het opdissen van gruwelijkheden vermurwt Vonnegut de lezer tot het openen van zijn hart en het voelen van mededogen, maar met het ontwapenende wapen van de lach. Dat is een belangrijke les die ik van deze geweldenaar heb geleerd: hoe serieus een onderwerp ook is, je kunt er lichtvoetig over schrijven. Juist absurditeit en overdrijving kunnen uitstekende instrumenten zijn om de ellende van het bestaan over het voetlicht te krijgen. 'Lachen mag van God', zei Annie M.G. Schmidt ooit. Bij Vonnegut is dat bijna 'Lachen moet van God.' De schepping is imperfect en wij zijn dat ook, maar wie kan lachen is mens. Geen huisje mag te heilig zijn, geen teen te lang, geen eerbied te groot: wie schrijft zou zich in de eerste plaats nooit moeten laten verlammen door zijn of haar eigen ernst. Bereid zijn om te lachen totdat je een steek in je zij hebt, vergt overgave. En overgave is uiteindelijk toch het mooiste en meest verzoenende dat er is. Wat ik verder van mijn afgod, mijn baken en mijn kompas heb opgestoken, is dat je je per roman helemaal niet aan de conventies van één genre hoeft te houden. Is *Slaughterhouse 5* een aanklacht, is het slapstick, is het hogere literatuur of lagere science fiction, is het satire? Het is in geen enkel literair genre onder te brengen. Hoe bevrijdend. Je bent gewoon de baas in je eigen boek, je maakt zelf wel uit wat er gebeurt en hoe dat gebeurt en daarbij zijn genre-*crossovers* naar eigen believen en willekeur van harte toegestaan. Ook Vonneguts thematiek is een bron van inspiratie voor me. Boek na boek na boek heeft hij het in feite maar over één ding: het belang van menselijk fatsoen in een wereld die zich kenmerkt door chaos, pijn, gekte eenzaamheid en vervreemding. Dankzij hem ben ook ik gaan schrijven over één centrale

ROMANS

Player Piano (1952)
The Sirens of Titan (1959)
Mother Night (1961)
Cat's Cradle (1963)
God Bless You, Mr. Rosewater, of Pearls Before Swine (1965)
Slaughterhouse-Five, of The Children's Crusade (1969)
Breakfast of Champions, of Goodbye, Blue Monday (1973)
Slapstick, of Lonesome No More (1976)
Jailbird (1979)
Deadeye Dick (1982)
Galápagos (1985)
Bluebeard (1987)
Hocus Pocus (1990)
Timequake (1997)
KORTE VERHALEN
Canary in a Cathouse (1961)
Welcome to the Monkey House (1968)

Bagombo Snuff Box (1999)

ESSAYS

Wampeters, Foma and Granfaloon (1974)
Palm Sunday by Kurt Vonnegut, An Autobiographical Collage (1981)
Fates Worse than Death (1991)
God Bless You, Dr. Kevorkian (1999)
A Man Without a Country (2005)

TONEELSTUKKEN

Happy Birthday, Wanda June (1970)
Between Time and Timbuktu, of Prometheus Five (introdutie door Vonnegut) (1972)
Make Up Your Mind (1993)
Miss Temptation (1993)
L'Histoire du Soldat (1993)

en onuitputtelijke vraag: hoe moeten we een fatsoenlijk mens zien te blijven als de omstandigheden onfatsoenlijk zijn of worden? Moraal, engagement, maatschappijkritiek, al die zaken waarvoor men in de Nederlandse literatuur lange tijd schamper de neus ophaalde, ze mogen van Vonnegut. Daarmee heeft hij mij als het ware toestemming verleend om tegen de keer in te blijven geloven in de intrinsiek literaire waarde ervan. Moraal is iets wat ook en misschien wel bij uitstek thuishoort in de arena van de letteren, en niet alleen daarbuiten.

En zou ik zonder Vonnegut ooit op het idee zijn gekomen dat de lezer mijn kostbaarste bondgenoot is? Onder veel schrijvers is het *bon ton* om geen enkel belang aan lezers te hechten. Je disqualificeert jezelf als serieus auteur wanneer je zegt dat je weleens stilstaat bij hun bestaan. Dan 'doe je een knieval'. Ieder het zijne, maar ik onderschrijf (ja vanzelf, ik onderschrijf alles wat die man te berde brengt, daar is hij nu eenmaal mijn idool voor) wat Vonnegut hierover zei. Het aller-eerste criterium waaraan schrijvers volgens hem moeten voldoen, luidt: 'Use the time of a total stranger in such a way that he or she will not feel the time was wasted.' Wie zo denkt, heeft een groot en warm hart. En een geest die niet blasé, cynisch of narcistisch is. Gevraagd naar de inzet van zijn schrijverschap zei hij eens dat hij maar één doel heeft: 'To make people appreciate being alive.' Ik kan me geen mooier credo voorstellen. Toen de Engelse vertaling van mijn roman *Een hart van steen* in 2001 in de toptien van de vermaarde krant *The San Francisco Chronicle* stond, werd ik uitgenodigd voor een lezingentournee door de Verenigde Staten. Op het vliegveld van iedere nieuwe stad stond er iemand voor me klaar om me naar mijn afspraken te brengen. In Minneapolis was dat een enthousiaste jongeman. Het was mijn één na laatste stop en ik



'HIJ HEEFT HET IN FEITE MAAR OVER ÉÉN DING: HET BELANG VAN MENSELIJK FATSOEN'

zat er een beetje doorheen. Met de moed der wanhoop begon ik, eenmaal in de auto gestapt, aan het zoveelste conversatie-tje met een onbekende. 'Zo Tim,' zei ik, 'en heb je van de week nog interessante schrijvers op deze stoel hier gehad?' Tim krabde aan zijn kin. 'Gisteren zat Kurt Vonnegut naast me. Ja, inderdaad, waar jij nu zit. Ken je hem?' Het was ijskoud in Minneapolis, er lag een pak sneeuw van jewelste en een arctische wind deed de rest: er was amper publiek bij mijn lezingen. Maar ik geloof dat ik nog nooit zulke warme billen heb gehad. So it goes... 